

Kritik mot en åklagare vid åklagarkammaren i Skövde för ett beslut att lägga ned en förundersökning

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot bl.a. en åklagare vid Åklagarmyndigheten, åklagarkammaren i Skövde, med anledning av ett beslut att lägga ned en förundersökning om tjänstefel och uppgav att han inte hade underrättats om beslutet.

Utredningen

Handlingar i åklagarkammarens ärende AM12941910 samt i Polismyndighetens i Västra Götaland ärende K13399710 begärdes in och granskades. Av dessa framkom bl.a. följande. Den 16 augusti 2010 polisanmälde AA att en vårdare på en kriminalvårdsanstalt hade hållit en tändare mot hans ben och frågat ”ska jag tända på? Ska du brinna?”. AA uppgav att han hade tagit väldigt illa vid sig av uttalandena och tyckte det inträffade var djupt kränkande samt att det fanns tre vittnen till händelsen. Polismyndigheten upprättade en anmälan om tjänstefel och fattade beslut om att inleda förundersökning. Ärendet lottades därefter över till åklagarkammaren i Skövde. Den 31 augusti 2010 beslutade kammaråklagaren BB att lägga ned förundersökningen utan att några utredningsåtgärder dessförinnan hade vidtagits. Som motivering till beslutet angavs: ”Gärningen är att bedöma som ringa fall och är därför inte brottslig”. Enligt åklagarkammarens diarielblad expedierades beslutet samma dag till AA.

BB kom in med ett epostmeddelande till JO i vilket han anförde att den påstådda gärningen för honom framstod som så oerhört bagatellartad att han hade gjort bedömningen ”att den inte konstituerade brott varken som tjänstefel eller någon annan brottsrubricering”.

Ärendet remitterades därefter till Åklagarmyndigheten för upplysningar och yttrande över frågan om åklagaren hade övervägt någon annan brottsrubricering än tjänstefel samt vilka överväganden som hade föregått beslutet att lägga ned förundersökningen utan att några utredningsåtgärder vidtagits.

Åklagarmyndigheten (vice riksåklagaren CC) kom in med ett remissvar till vilket var fogat yttranden från chefsåklagaren DD och BB.

BB upplyste följande.

Eftersom varje förundersökning i sig tar resurser från andra förundersökningar så är det rimligt att ställa vissa kvalitetskrav på de uppgifter som lämnas i en anmälan och på den oförrätt som anmälaren säger sig vara utsatt för. Beträffande det senare så kan rimligtvis inte varje uttalande eller åtgärd från en tjänsteman som utåt sett kan tyckas strida mot arbetsuppgifterna medföra att förundersökning ska inledas. Enligt min mening förutsätter detta ett visst allvar i det som påstås ha inträffat. Så som jag såg det så var förutsättningarna för brott överhuvudtaget inte uppfyllda. Därutöver så är det uppenbart att uttalandet och åtgärden är tagna ur sitt sammanhang. Jag kan inte se annat än att det är anmälaren själv som svarar för innehållet i anmälan. Till följd av detta ställningstagande så var det inte heller aktuellt att ta ställning till några andra brottsrubriceringar.

Beslutet har expedierats till den adress som anmälaren själv har angivit. Något besked om att underrättelsen inte kommit fram har inte kommit till åklagarkammarens kännedom. Jag kan inte se att det är åklagarkammarens sak att sörja för dennes eftersändning av posten.

DD anförde följande.

Till åklagarkammaren i Skövde inkommer ett flertal ärenden varje år från de kriminalvårdsanstalter som finns inom vårt upptagningsområde. Jag delar BB:s uppfattning att det bör vara konkreta uppgifter som ligger till grund för en anmälan om tjänstefel i en dylik situation.

BB har gjort en bedömning att förundersökningen för tjänstefel ska läggas ned och om anmälaren är missnöjd med denna bedömning är min uppfattning att den bör underställas Utvecklingscentrum för prövning om beslutet ska stå fast. För en sådan talan råder ingen tidsfrist varför anmälaren inte kan anses ha lidit någon rättsförlust.

Åklagarmyndigheten gjorde följande bedömning.

Åklagaren BB har i sitt yttrande inte uppehållit sig vid om förutsättningar för att vid en helhetsbedömning bedöma gärningen som ringa fall av tjänstefel har förelegat eller inte, utan har snarare argumenterat utifrån ett beviskravs och resursfördelningsperspektiv. Han synes mena att den påstådda gärningen var alltför bagatellartad för att kunna utgöra något brott.

Frågor om en förundersökning ska inledas eller läggas ned är visserligen bedömningsfrågor där det ofta kan finnas utrymme för olika uppfattningar. Jag är dock för egen del av en annan uppfattning än den åklagaren BB har gett uttryck för.

Inledningsvis vill jag understryka att det finns anledning att se allvarligt på felaktig behandling av intagna i kriminalvård och att rena övergrepp givetvis är fullständigt oacceptabla.

Tröskeln för att inleda förundersökning har satts lågt. Det räcker med att det finns anledning till misstanke om att ett brott begåtts. Om detta är uppfyllt ska en förundersökning normalt inledas. Om brottet uppenbart inte går att utreda, och i vissa andra fall, behöver en förundersökning inte inledas. En förundersökning syftar bl.a. till att utreda vem som skäligen kan misstänkas för brottet och om det finns tillräckliga skäl för åtal mot den misstänkte. En förundersökning ska läggas ned bl.a. när det inte finns anledning att fullfölja utredningen.

Uppgifterna i polisanmälan var knapphändiga och kan, som åklagaren BB har pekat på, vara tagna ur sitt sammanhang. Inte desto mindre ger uppgifterna, enligt min uppfattning, anledning att anta att målsäganden har utsatts för den gärning han har anmält. Målsäganden har uppgivit att han har tagit mycket illa vid sig av att den utpekade vårdaren höll en tändare mot hans ben och frågade "Ska jag tända på?" och "Ska du brinna?". Det finns i det tillgängliga materialet inte något som motsäger att målsäganden har uppfattat situationen på detta sätt. Den anmälda gärningen kan vara

ett mycket illa övervägt ”practical joke” men den kan också ha karaktär av t.ex. rent trakasseri.

Enligt 2 kap. 9 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt, liksom 1 kap. 4 § fängelselagen (2010:610) som träder i kraft den 1 april 2011, ska en intagen behandlas med respekt för hans människovärde och bemötas med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med vistelse i anstalt. I motiven till den nya bestämmelsen i fängelselagen (prop. 2009/10:135 s. 119) framhålls bl.a. att det är angeläget att Kriminalvårdens personal har ett professionellt och humant förhållningssätt och alltid upprätthåller det nu sagda vid sin kontakt med de intagna. Att agera mot en intagen på det sätt som påstås i anmälan är att åsidosätta nämnda bestämmelse i 1974 års lag. Den som uppsåtligt eller av oaktsamhet vid myndighetsutövning genom handling eller underlåtelse åsidosätter vad som gäller för uppgiften ska enligt 20 kap. 1 § första stycket brottsbalken dömas för tjänstefel till böter eller fängelse i högst två år. Om gärningen med hänsyn till gärningsmannens befogenheter eller uppgiftens samband med myndighetsutövningen i övrigt eller till andra omständigheter är att anse som ringa, ska dock inte dömas till ansvar. Som jag ser det kan den anmälda gärningen vara att bedöma som tjänstefel.

Straffbestämmelsen om tjänstefel är dock enligt 20 kap. 1 § fjärde stycket brottsbalken subsidiär till andra straffbestämmelser. Det ska därför i första hand prövas om anmälningsuppgifterna ger anledning att anta att målsäganden utsatts för annat brott. De brott som då ligger närmast till hands är olaga hot och ofredande.

Som jag ser det är det inte tydligt att anmälningsuppgifterna ger anledning att anta att olaga hot enligt 4 kap. 5 § brottsbalken har begåtts.

Enligt 4 kap. 7 § brottsbalken döms den som handgripligen antastar eller medelst skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende eljest ofredar annan, för ofredande till böter eller fängelse i högst ett år. För att en gärning ska anses vara ofredande genom hänsynslöst beteende, krävs att handlandet med hänsyn till omständigheterna innefattat en kännbar fridskränkning (se NJA 2000 s. 661). Dessutom ska gärningen kunna sägas vara uttryck för hänsynslöshet (Nils Jareborg och Sandra Friberg, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, s. 58). Som exempel på sådant hänsynslöst beteende är att någon allvarligt skrämmer annan eller lämnar falskt meddelande om att någon har dött (NJA II 1962 s. 134). Andra exempel är att någon drar undan stolen när någon ska sätta sig och andra ”practical jokes”, att provocera fram illamående och att blåsa tobaksrök i ansiktet på en astmatiker (NJA II 1993 s. 51 samt Jareborg och Friberg, a.a., s. 59).

Att hålla en tändare mot benet på en person som avtjänar fängelsestraff för mordbrand och fråga ”Ska jag tända på?” och ”Ska du brinna?” kan uppfattas som lika kränkande och hänsynslöst som de ovan nämnda exemplen. Det ska också beaktas att gärningen påstås ha begåtts av en vårdare mot en intagen. Jag anser mot bakgrund av denna redogörelse för rättsläget att det utifrån uppgifterna i polisanmälan fanns anledning att anta att i vart fall ett ofredande ägt rum. Genom uppgifterna i klagoskriften till JO har brottsmisstankarna dessutom i någon mån konkretiserats.

Som jag ser det har det inte funnits något skäl att lägga ned förundersökningen. Detta i all synnerhet med beslutsmotiveringen att gärningen var att bedöma som ett ringa fall av – det i förhållande till bl.a. ofredande subsidiära brottet – tjänstefel och därför inte brottslig. Således anser jag att händelsen borde ha utretts inom ramen för en förundersökning. Med anledning av detta har jag denna dag vid överprövning beslutat att förundersökningen ska återupptas.

AA bereddes tillfälle att yttra sig över remissvaret.

Bedömning

Enligt 23 kap. 1 § första stycket rättegångsbalken, RB, ska en förundersökning inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats. Som Åklagarmyndigheten angett innebär detta att tröskeln för att inleda förundersökning är låg.

Finns inte längre skäl att fullfölja utredningen ska den läggas ned (23 kap. 4 § andra stycket RB).

Av utredningen framgår att AA polisanmälde en vårdare på en kriminalvårdsanstalt för att denne hade hållit en tändare mot hans ben och frågat ”Ska jag tända på? Ska du brinna?”. AA uppgav vid anmälningsupptagningen att han var dömd för mordbrand och att han på grund av detta hade tagit mycket illa vid sig samt att det fanns tre vittnen till händelsen.

Polismyndighetens beslut att inleda förundersökning förefaller mot den bakgrunden välgrundat. BB:s beslut att utan vidtagande av några utredningsåtgärder lägga ned den är däremot anmärkningsvärt. Jag instämmer därmed i Åklagarmyndighetens bedömning att förundersökningen inte borde ha nedlagts på det sätt som skedde och noterar också att den återupptogs i december 2010. Jag kan även instämma i det myndigheten anfört om hur brottsmisstanken rätteligen borde ha rubricerats. BB ska således kritiseras för sin handläggning av ärendet

Vad som i övrigt kommit fram föranleder inte någon ytterligare åtgärd eller något uttalande från min sida.